

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM
VAZIRLIGI NIZOMIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT
PEDAGOGIKA UNIVERSITETI**

**TARIX FAKULTETI "MILLIY G'OYA, MA'NAVIYAT ASOSLARI VA
HUQUQ TA'LIMI " YUNALISHI, 302-GURUH**

KURS ISHI

**MAVZU: XALQARO SHARTNOMALARNING SHAKLI,
TUZILISHI**

BAJARDI: KENJABOEVA A.

TEKSHIRDI: DOTS. AVAZOVA SH.

TOSHKENT-2013

REJA

KIRISH

- 1. «XALQARO SHARTNOMALAR HUQUQI» TUSHUNCHASI**
- 2. XALQARO SHARTNOMANING SHAKLI**
- 3. XALQARO SHARTNOMANING TARKIBIY QISMLARI**
- 4. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING XALQARO SHARTNOMALARI
TO'G'RISIDAGI QONUNI**

XULOSA

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

KIRISH

Mavzuning dolzarbligi: Ma'lumki, hozirgi zamon xalqaro huquqini uning manbalarisiz tasavvur etib bo'lmaydi. SHu sababli, xalqaro huquq manbalari xalqaro – huquqiy normalarni mustahkamlash shakli bo'lishi bilan birga, dunyo davlatlari, xalqlari va millatlarini yaqinlashtirish vositasi bo'lib ham xizmat qiladi.

Hozirgi kunda xalqaro shartnomalar ko'p tomonlama hamkorlikning samarali vositalaridan biri bo'lib, davlatlar ushbu vositalar doirasida xalqaro munosabatlarning turli murakkab masalalarini hal qiladilar. O'zbekiston Respublikasining Prezidenti I.A.Karimov ta'kidlaganidek: "Hozirgi kunda O'zbekiston Birlashgan Millatlar Tashkiloti, Islom Konferentsiyasi tashkiloti, Yevropada xavfsizlik va hamkorlik tashkiloti, Yevroosiyo iqtisodiy hamjamiyati, SHanxay hamkorlik tashkiloti, Kollektiv xavfsizlik shartnomasi tashkiloti, Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi kabi nufuzli xalqaro tashkilotlar va qator ixtisoslashgan xalqaro tizimlar ishida faol ishtirok etib, mintaqaviy xavfsizlikni ta'minlash ... ishiga salmoqli hissa qo'shmoqda"¹.

Xalqaro huquqning asosiy manbalaridan biri xalqaro shartnoma bo'lib, u xalqaro ommaviy huquqning tegishli normalari tomonidan tartibga solinadigan, xalqaro huquq sub'ektlari o'rtasidagi yozma bitim sifatida tushuniladi.

Xalqaro huquq nazariyasida xalqaro – huquqiy shartnoma deganda, xalqaro huquqning asosiy va muhim manbalaridan biri tushuniladi. Bu BMT Ustavida hamda BMT Xalqaro sudi statutida ham o'z aksini topgan.

Xalqaro shartnoma mustaqil davlatlarning ixtiyoriylik va suveren tenglik asosida kelishilgan irodasi hisoblanadi. SHartnoma xalqaro huquq sub'ektlari o'rtasida ular uchun yuridik majburiy bo'lgan qoidalar – ularning o'zaro huquq va majburiyatlarini belgilash, o'zgartirish yoki bekor qilishga doir xalqaro – huquqiy normalarni yaratish to'g'risidagi bitimni nisbatan aniq va muayyan shaklda ifoda

¹ Karimov.I.A. Mamlakatni modernizatsiya qilish va iqtisodiyotimizni barqaror rivojlantirish yo'lida. – Toshkent, "O'zbekiston", 2008. - 29 – 30 b.

etadi. Zamonaviy xalqaro huquqning aksariyat normalari shartnoma xususiyatiga ega².

SHartnomaviy tartibga solish sohasining muntazam kengayib borishi xalqaro munosabatlar rivojlanishining qonuniyati hisoblanadi. Xalqaro shartnomalar huquqi to'g'risidagi 1969 yilgi Vena konventsiyasi shartnomalarning tobora o'sib borayotgan ahamiyatini, xalqaro huquq manbai va ijtimoiy tuzumidan qat'i nazar, davlatlar hamda millatlar o'rtasidagi tinch hamkorlikni rivojlantirish vositasi sifatida qayd etiladi.

Hozirgi zamon xalqaro huquqiga xos bo'lgan eng muhim jihatlardan biri ko'p tomonlama shartnomalar soni va mavqeining ortib borayotganidir. Hozirga qadar birgina MDH doirasida 200 dan ziyod shartnomalar imzolangan. Bu jarayonning kelajakda yanada rivoj topishiga yetarlicha asoslar mavjuddir.

SHu bois, xalqaro huquqning asosiy manbai hisoblangan xalqaro shartnomalarning tuzilishi, shakliga oid masalalarni o'rganish, tadqiqot olib borish dolzarb ahamiyatga ega.

Kurs ishining maqsadi: Xalqaro shartnomalarning tuzilishi va shakliga oid masalalari yuzasidan tadqiqot olib borish mazkur kurs ishining asosiy maqsadi bo'lib hisoblanadi.

Kurs ishining maqsadini amalga oshirish uchun quyidagi vazifalar belgilab olindi:

- «Xalqaro shartnomalar huquqi» tushunchasini yoritib berish;
- Xalqaro shartnomaning shakli masalasini o'rganish;
- Xalqaro shartnomaning tarkibiy qismlarining har birini batafsil tahlil qilish;
- O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari to'g'risidagi qonunini o'rganish va tahlil qilish

² Lukashuk I.I., Saidov A.X. Hozirgi zamon xalqaro huquqi nazariyasi asoslari: Darslik. – Toshkent: «Adolat», 2006. – 54-b.

1. «XALQARO SHARTNOMALAR HUQUQI» TUSHUNCHASI.

Xalqaro shartnomalar huquqi - xalqaro huquqning alohida mustaqil sohasi bo'lib, xalqaro shartnomalarni tuzish, qo'llash va bekor qilish tartiblariga oid munosabatlarni tartibga soladi.

Xalqaro shartnomalar huquqining manbalari odat normalari va ular quyidagi universal konventsionalarda kodifikatsiyalashtirilgan hamda rivojlantirilgan:

1) 1969 yildagi Xalqaro shartnomalar huquqi to'g'risidagi Vena konvensiyasi;

2) 1986 yildagi Davlatlar va xalqaro tashkilotlar yoki xalqaro tashkilotlar o'rtasidagi shartnomalar to'g'risidagi Vena konvensiyasi.

Xalqaro shartnoma turlicha nomlanishi mumkin, lekin bu uning yuridik kuchiga ta'sir etmaydi. Uning eng keng tarqalgan nomlari quyidagilar: shartnoma, bitim, konvensiya, protokol, pakt, ustav, deklaratsiya.

Xalqaro huquq nazariyasida xalqaro shartnomalar huquqi deganda, xalqaro huquqning xalqaro shartnomalar tuzilishi, amal qilishi, o'zgartirilishi va to'xtatilishi tartibini, amaldagi shartnomalar sharoitini belgilaydigan normalaridan iborat tegishli sohasi tushuniladi. Bu soha ob'ekti sifatida esa, xalqaro huquqning yetakchi va asosiy manbaiga aylanib ulgurgan xalqaro shartnomaning o'zi namoyon bo'ladi.

Xalqaro shartnomalar huquqi shartnomaning nomlanishi, ob'ektning turi va ularni tuzish protsedurasidan qat'i nazar, barcha turdagi xalqaro shartnomalarga taalluqli hisoblanadi. Xalqaro huquqning ushbu sohasi ahamiyatining izchil ortib borishiga hozirgi kunda dunyoda xalqaro shartnomalarning o'rni kuchaygani sabab bo'lmoqda. Ayni chog'da uning asosiy manbai hali ham xalqaro-huquqiy odat hisoblanadi.

Xalqaro shartnomalar huquqi to'g'risidagi 1969 yilgi Vena konvensiyasining 2–moddasi hamda Davlatlar va xalqaro tashkilotlar o'rtasidagi yoki xalqaro tashkilotlar o'rtasidagi shartnomalar huquqi to'g'risidagi 1986 yilgi

Vena konventsiyasiga ko'ra, xalqaro shartnoma – davlatlar va xalqaro huquqning boshqa sub'ektlari tomonidan bir, ikki yoki bir necha o'zaro bog'liq hujjatlarda bo'lishidan hamda uning aniq nomlanishidan qat'i nazar, yozma shaklda tuzilgan va xalqaro huquq tomonidan tartibga solinadigan bitimdir³.

Xalqaro huquq nazariyasida xalqaro shartnoma deganda, ikki yoki undan ortiq davlatlar yoxud xalqaro huquqning boshqa sub'ektlari o'rtasida ularning siyosiy, iqtisodiy yoki boshqa munosabatlari borasidagi o'zaro huquq va majburiyatlarining o'rnatilishi, o'zgartirilishi yoki to'xtatilishini ko'zda tutuvchi bitim tushuniladi. Xalqaro shartnomalar shartnoma tomonlarining o'zaro huquq va majburiyatlarini aniq va puxta belgilab olish uchun tuziladi. Xalqaro munosabatlarning shartnomalar orqali mustahkamlanishi xalqaro huquqning tartibot barqarorligini ta'minlaydi. Xalqaro shartnoma xalqaro huquqning asosiy manbai hisoblanadi.

Xalqaro shartnoma – xilma-xil bitimlarni qamrab oluvchi tushuncha bo'lib, ular turlicha: shartnoma, bitim, pakt, traktat, konventsiya, deklaratsiya, kommyunike, prtokol va shu kabi nomlar bilan atalishi mumkin. U yoki bu nomning aniq belgilangan ma'no-mazmuni mavjud emas. Qanday nomlanishidan qat'i nazar, barcha xalqaro shartnomalar bir xil yuridik kuchga ega. Odatda ular yozma shaklda tuziladi. Og'zaki shakldagi xalqaro shartnomalar (boshqacha aytganda-»jentelmencha bitimlar») kam uchrasa-da, har holda, xalqaro munosabatlarda shartnomalarning shunday turi ham ma'lum. Xalqaro shartnomalar tomonlari (yoki sub'ektlari) bo'lib faqat xalqaro huquq sub'ektlari chiqishi mumkin.

Xalqaro shartnomalar huquqi to'g'risidagi Vena konventsiyasida (1969 yil) hamda Davlatlar va xalqaro tashkilotlar yoki xalqaro tashkilotlar o'rtasidagi shartnomalar huquqi to'g'risidagi Vena konventsiyasida (1986 yil) «muzokaralarda ishtirok etuvchi tashkilot» (zikr etilgani kabi tashkilot) «ahdlashuvchi davlat»

³ Odilqoriev. X. T, Ochilov B. E. Xozirgi zamon xalqaro huquqi. Darslik. – JIDU, 2002. – 143 b.

(ya'ni, shartnoma kuchga kirgan, kirmaganligidan qat'i nazar, o'zi uchun shu shartnomaning majburiy ekaniga rozi bo'lgan davat), «ahdashuvchi tashkilot» (zikkir etilgani kabi tashkilot), «ishtirokchi» (ya'ni, o'zlari uchun shartnoma majburiy ekaniga rozi bo'lgan va ular uchun shartnoma kuchga kirgan tegishli davlat yoki xalqaro tashkilot), «uchinchi davlat» va «uchinchi tashkilot» (ya'ni, shartnoma ishtirokchisi hisoblanmaydigan davlat va xalqaro tashkilot) kabi tushunchalar qo'llaniladi.

Tomonlar deganda, xalqaro shartnoma ishtirokchilari tushuniladi.

Xalqaro shartnomada davlat yaxlit holda tomon hisoblanadi. Federatsiya sub'ekti istisno tariqasida, agar bu federal Konstitutsiyada ko'zda tutilgan bo'lsa, shartnomalarda ishtirok etishi mumkin. Davlat nomidan ish ko'ruvchi organlar nomidan kelib chiqqan holda, uch xil xalqaro shartnomani ko'rsatish mumkin:

birinchidan, davlatlararo (oliy darajada va davlatlar nomidan tuziladigan);

ikkinchidan, hukumatlararo (hukumatlar nomidan tuziladigan) va idoralararo (idoralar nomidan tuziladigan);

uchinchidan, idoralararo (idoralar nomidan tuziladigan) shartnomalar.

Davlatlararo tashkilotlar ishtirokidagi shartnomalar soni tobora ortib bormoqda. Xalqaro tashkilotlar xalqaro huquqning alohida sub'ekti hisoblangani bois, ularning shartnomalardagi ishtiroki ustavlarida belgilanadigan vazifalari doirasi bilan cheklanadi.

Xalqaro shartnomalar faqat o'z ishtirokchilarigagina muayyan majburiyatlar yuklaydi. Uchinchi, ya'ni ishtirok etmaydigan davlat uchun shartnomalarda na huquq va na majburiyatlar ko'zda tutiladi. Uchinchi davlatning roziligi asosidagina xalqaro shartnoma unga nisbatan huquqiy oqibatlarni keltirib chiqarishi mumkin. Bunday davlat xalqaro shartnomadan kelib chiqadigan huquqlardan foydalanar ekan, u shu bilan bog'liq majburiyatlarga ham rioya etishi lozim. Masalan, 1948 yildagi Dunayda kema qatnovi to'g'risidagi konventsiya bo'yicha tegishli huquqlardan foydalanuvchi davlatlar boshqalarning roziligisiz, shartnoma mazmunini o'zgartirish huquqiga ega.

Xalqaro shartnomalar, ishtirokchilar sonidan kelib chiqib, ikki tomonlama va ko'p tomonlama shartnomalarga bo'linadi. Xalqaro shartnomalarning asosiy qismi ikki tomonlama shartnomalardir. Ko'p tomonlama konventsiyalar xalqaro huquqni kodifikatsiyalovchi va taraqqiy ettiruvchi asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi.

Barcha davlatlarning manfaatlari uchun xizmat qiladigan normalar, ob'ektlar va maqsadlarni o'zida mujassam etgan xalqaro shartnomalar *umumiy yoki universal* shartnomalar, deb ataladi. Bunday shartnomalar ochiq bo'lishi, ya'ni barcha davlatlar ularda ishtirok etish huquqiga ega bo'lishi kerak. *Yopiq* xalqaro shartnomada faqat uni tuzgan davlatlarga ishtirok etadi. *Yarim ochiq* shartnomalarga boshqa davlatlar ularning ishtirokchilari roziligi asosidagina qo'shilishi mumkin. MDH doirasidagi aksariyat ko'p tomonlama shartnomalar xuddi shu turga mansubdir. Yoki 1949 yildagi SHimoliy Atlantika shartnomasi tashkiloti (NATO) ham bunga yaqqol misol bo'la oladi.

Muayyan jug'rofiy hududdagi davlatlar o'rtasida *mintaqaviy* xalqaro shartnomalar ham tuzilishi mumkin. Bunday shartnomalarga, masalan, MDH yoki Markaziy Osiyo mintaqasi doirasida tuzilgan bitimlar kiradi.

Xalqaro shartnomalarni tuzish jarayoni odatda uch bosqichdan iborat bo'ladi.

Birinchi bosqichda muzokaralar ishtirokchilari roziligi asosida matn qabul qilinadiki, u tomonlarga yuridik majburiyatlar yuklamaydi. Odatda shundan so'ng ikki tomonlama shartnoma imzolash uchun tavsiya etiladi.

Ikkinchi bosqichda matnning autent ekani (asl nusxaga mosligi) aniqlanadi. Asl nusxaga mos deb topilgan matn kelgusida shartnomani amalda qo'llash jarayonida anglashilmovchiliklar kelib chiqadigan hollarda tomonlar o'rtasida talqin etish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

2. XALQARO SHARTNOMANING SHAKLI

Xalqaro huquqda majburiy tusdagi *xalqaro shartnoma shakli* belgilanmagan. Yuqorida ta'kidlanganidek, xalqaro shartnoma turlicha nomlanishi mumkin, lekin bu uning yuridik kuchiga ta'sir etmaydi. Uning eng keng tarqalgan nomlari quyidagilar: shartnoma, bitim, konventsia, protokol, pakt, ustav, deklaratsiya.

Izoh (ogovorka) xalqaro shartnoma tuzish jarayonida izoh beruvchi davlatga nisbatan shartnomaning alohida qoidalari harakatini o'zgartirish yoki bekor qilish maqsadida, shu davlatning bir tomonlama tartibda beradigan bayonoti, demakdir. *Izoh shartnomaning maqsad va printsiplariga zid bo'lmasligi va uning asosiy mazmunini o'zgartirib yubormasligi kerak.* Izoh ratifikatsiya qilish, tasdiqlash va qo'shilish davrida beriladi. Izoh berilishiga yo'l qo'ymaydigan, masalan, MDH mamlakatlari Iqtisodiy ittifoqini tuzish to'g'risidagi shartnoma kabi shartnomalar ham ko'pchilikni tashkil etadi. Izoh bergan davlat uni istalgan paytda bekor qilishi mumkin.

Agar ishtirokchilarning muayyan qismi, shuningdek shartnomaning maqsad va printsiplari uni barcha ishtirokchilarning yalpi ravishda qabul qilishini talab etsa, u holda shartnomaga izohlarni ham barcha ishtirokchilar tomonidan qabul qilinishi taqozo etiladi. Boshqa hollarda ishtirokchilardan muayyan qismining izohga nisbatan bildirgan e'tirozlari izoh bergan davlatning shartnomada ishtirok etishiga monelik qilmaydi. Bir yil davomida izohga nisbatan e'tiroz bildirilmasa, uni ishtirokchi qabul qilgan hisoblanadi. Xalqaro tashkilotning ta'sis hujjatiga bildiradigan izohni tegishli davlatning qabul qilishi joizdir.

Izohning yuridik oqibatlari shartnomaga uni tuzgan tomonlar va qabul qilgan tomonlar o'rtasidagi munosabatlarga daxldor o'zgartirishlar kiritishdan iboratdir. Agar ayrim tomonlar izoh beruvchi davlat bilan o'zaro munosabatlariga daxldor izohlarga e'tiroz bildirs, u holda bunday qoida qabul qilinmaydi. Izoh boshqa ishtirokchilar o'rtasidagi munosabatlarning o'zgarishiga olib kelmaydi.

Izohdan tashqari, davlatlar xalqaro shartnomaga *bayonot* ham berishi mumkinki, bu bilan tegishli davlat shartnomadagi u yoki bu qoidaga o'z nuqtai nazarini bildiradi. SHu bois, aksariyat hollarda ular *talqin qiluvchi bayonotlar* deb ham ataladi. Izohlardan farqli o'laroq, bayonotlar xalqaro shartnoma mazmunini o'zgartirmaydi va unga boshqa ishtirokchilar roziligi talab etilmaydi. U faqat xalqaro shartnomani tayyorlagan davlatgagina majburiyat yuklaydi.

Xalqaro shartnomalarga qo'shilish boshqa davlatlar o'rtasida tuzilgan shartnomaning majburiylikiga rozilik to'g'risidagi akt sanaladi. Qo'shilish imkoniyati shartnomada ko'zda tutiladi yoki uning ishtirokchilari o'rtasida kelishib olinadi. Qoidaga ko'ra, qo'shilishni ham ratifikatsiya qilish yoki tasdiqlash bilan shug'ullanadigan organlar tomonidan amalga oshiradi.

Vena konvensiyasi og'zaki shartnomalarning yuridik kuchini inkor etmasada, lekin faqat yozma shartnomalarga taalluqli hisoblanadi. «O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari to'g'risida»gi qonun ham xuddi shu maqsadga qaratilgandir.

Xalqaro shartnomaning alohida shakli - ayni mazmundagi *notalar almashish* yo'li bilan o'zaro kelishuvdir⁴.

⁴Lukashuk I.I., Saidov A.X. Hozirgi zamon xalqaro huquqi nazariyasi asoslari: Darslik. – Toshkent: «Adolat», 2006. – 154-b.

3. XALQARO SHARTNOMANING TARKIBIY QISMLARI

«Xalqaro shartnoma tuzilishi» tushunchasini shartnoma nomi, uning muqaddimasi, asosiy va xulosa qismlari, shartnoma tomonlarining imzolari tashkil etadi.

Xalqaro shartnomalarning tuzilishi, odatda bir xil bo'ladi. Qoidaga ko'ra, shartnoma uchta qismdan tashkil topadi:

birinchisi - *muqaddima* bo'lib, unda shartnomaning maqsad va printsiplari ifodalanadi: muqaddima shartnomani sharhlashda ham katta ahamiyat kasb etadi;

ikkinchisi - *asosiy qism* - shartnoma mazmuni bayonidan iborat bo'ladi. SHartnomaning asosiy qismi bo'limlarga, boblarga yoki qismlarga guruhlanishi mumkin bo'lgan moddalarga bo'linadi. Ayrim shartnomalarda moddalarga, shuningdek bo'limlarga (boblarga, qismlarga) alohida- alohida nomlar berilishi mumkin;

uchinchisi - *xulosa qismi* - shartnoma majburiyligiga rozilik bildirish, uning kuchga kirishi hamda tuzilgan yil va boshqa yakuniy qoidalardan tashkil topadi. Mazkur qism hatto shartnoma kuchga kirishiga qadar ham majburiy hisoblanadi.

Aksariyat xalqaro shartnomalar ilovalarga ham ega bo'lib, ular odatda shartnomaning asosiy qismi bilan bir xil huquqiy ta'sir kuchiga ega bo'ladi va uning to'rtinchi, qo'shimcha qismi sifatida raqamli ko'rsatkichlar, formulalar va xaritalarni o'zida jamlovchi tafsiliy qoidalardan iborat bo'ladi⁵.

Masalan, Birlashgan Millatlar Tashkilotining 1989 yil 10 noyabrdagi

Ta'lim, fan va madaniyat masalalari bo'yicha Bosh konferentsiyasi 25-sessiyasida «Texnikaviy va kasb-hunar ta'limi to'g'risida»gi konventsia qabul qilinib, uning Muqaddima qismi «Ta'lim, fan va madaniyat masalalari bo'yicha Birlashgan Millatlar Tashkilotining Bosh konferentsiyasi 17 oktyabrdan 16 noyabrgacha Parijda bo'lib o'tgan 25 sessiyasiga to'planib,

⁵ Lukashuk I.I., Saidov A.X. Hozirgi zamon xalqaro huquqi nazariyasi asoslari: Darslik. – Toshkent: «Adolat», 2006. – 54-b.

Tashkilot Ustaviga ko'ra ta'limni qo'llab-quvvatlash va rivojlantirishni o'zining asosiy majburiyati deb eslatgan holda,

SHu bilan birga Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasining 23 va 26-moddalarida qayd etilgan mehnat qilish va ta'lim olish huquqlari printsiplariga asosan hamda Parijda 1960 yil 16 dekabrda qabul qilingan Ta'lim sohasida kamsitishni bartaraf etish konvetsiyasi printsiplari, 1966 yil 16 dekabrda N_yu-Yorkda qabul qilingan Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar hamda Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi xalqaro paktlar, Birlashgan Millatlar Tashkilotining Bosh Assambleyasi tomonidan 1979 yil 18 dekabrda qabul qilingan Ayollar kamsitilishining barcha shakllariga barham berish to'g'risidagi konventsiyani inobatga olgan holda,

Texnikaviy va kasb-hunar ta'limi rivojlanishi turli davlatlar orasida tinchlik va do'stona munosabatlar o'rnatishda ko'maklashishini tan olgan holda,

1974 yilda Bosh konferentsiyaning o'n sakkizinchi sessiyasida Texnikaviy va kasb-hunar ta'limi haqidagi tavsiyanoma hamda Xalqaro hamkorlik, tinchlik va o'zaro totuvlik ruhida tarbiyalash va inson huquqlari va asosiy erkinliklarini e'zozlash ruhida tarbiyalash tavsiyanomasini ta'kidlagan holda,

1976 yil Bosh konferentsiya tomonidan qabul qilingan Ta'lim jarayonini katta yoshdagi kishilar o'rtasida rivojlantirish haqidagi tavsiyanoma qoidalarini inobatga olgan holda hamda 1966 yilda Maxsus hukumatlararo konferentsiyada qabul qilingan O'qituvchilar sharoitlari haqidagi tavsiyanomani ham ta'kidlagan holda,

Ta'lim bo'yicha xalqaro konferentsiyaning tegishli tavsiyanomalarini inobatga olgan holda,

1975 yilda Xalqaro mehnat konferentsiyasining oltmishinchi sessiyasida qabul qilingan, Inson resurslarini rivojlantirish to'g'risidagi konventsiya (N 142) va Tavsiyanoma (N 150) qoidalariga urg'u bergan holda,

YuNESKO hamda Xalqaro mehnat tashkiloti o'rtasida tegishli hujjatlarni ishlab chiqish chog'idagi o'zaro hamkorlikni istiqbolda samarali hamkorlik

maqsadlarini ko'zda tutuvchi qo'shma maqsadlarga yo'naltirish kerakligini ta'kidlagan holda,

Ayollar va qizlar o'rtasida texnikaviy va kasb-hunar ta'limini rivojlantirish masalasiga jiddiy urg'u berish zarurligini ta'kidlagan holda,

Ta'lim tizimi, ijtimoiy iqtisodiy shart-sharoit ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlarda turli xil ekanligini va bu masala alohida e'tibor va choralar talab qilishini e'tirof etgan holda,

Yuqoridagi kabi shart-sharoitning turli bo'lishiga qaramasdan, texnikaviy va kasb-hunar ta'limini rivojlantirishda bir xil maqsad va o'xshash muammolardan kelib chiqilayotganini inobatga olib, bu borada yagona me'yorlar ishlab chiqish zaruriyati mavjud, deb hisoblagan holda,

Texnika, ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanish sur'atlari jadallashgani yoshlarga hamda katta yoshdagilarga berilayotgan texnikaviy va kasb-hunar ta'limini rivojlantirishni taqozo qilishini tan olgan holda,

Texnikaviy va kasb-hunar ta'limi, bir tomondan alohida kishilarni va ikkinchi tomondan jamiyatni rivojlantirish bilan bog'liq global maqsadlarga yo'naltirilganini tan olgan holda,

Texnikaviy va kasb-hunar ta'limi masalasida axborot almashish zarurligi hamda ushbu sohada xalqaro hamkorlikni qo'llab-quvvatlash zarurligiga amin bo'lgan holda,

Xalqaro shartnomalar texnikaviy va kasb-hunar ta'limini rivojlantirishda xalqaro hamkorlikni qo'llab-quvvatlashda foydali ekaniga amin bo'lgan holda,

1989 yil o'ninchi noyabrda ushbu Konventsiyani qabul qildi⁶» degan mazmunda bayon etilgan. Ushbu Konventsiya 15 moddadan iborat bo'lib, 14-moddasining mazmuni quyidagicha: «Ushbu Konventsiya ingliz, arab, ispan, xitoy, rus va frantsuz tillarida tuzilgan va shu bilan birga, olti tilda tuzilgan hujjat bir xil

⁶YUNESKO xalqaro me'yoriy hujjatlari to'plami. T.: Adolat, 2004, 55-bet.

yuridik kuchga ega». Ko'pincha shartnomalarning yuridik ahamiyati yuzasidan shunday moddalar kiritiladi.

Xalqaro shartnoma unda ko'rsatilgan muddat mobaynida amal qiladi. Muddati belgilanmagan shartnomalar ham mavjud bo'lib, masalan, ular sirasiga huquqiy rejim o'rnatuvchi umumiy shartnomalar, kodifikatsion konventsiyalar kiradi.

Xalqaro shartnomaning amal qilish muddati unda ko'rsatilgan shartlar asosida yoki o'zaro kelishuv bo'yicha uzaytirilishi mumkin. SHartnoma muddatini bunday uzaytirish *prolongatsiya* deb ataladi. U shartnoma muddati tugashiga qadar amalga oshirilishi zarur. SHundan so'ng shartnoma harakatini davom ettirish mumkin. Bunday aktsiya *renovatsiya* deyiladi. Renovatsiya ishtirokchilarning roziligi bo'yicha amalga oshiriladi.

Muddatni uzaytirish uchun shartnoma qoidalariga ko'ra hech qanday harakatni amalga oshirish talab etilmasa, u avtomatik *prolongatsiya*, deb nomlanadi. Agar bunda tegishli harakatni amalga oshirish taqozo etilsa, u tashabbusli *prolongatsiya* deyiladi.

Xalqaro shartnomani qayta ko'rib chiqish tuzatishlar yordamida amalga oshiriladi. Tuzatishlar shartnoma mazmunini o'zgartirib yuborishi mumkinligi bois, ular ishtirokchilarning roziligi asosidagina qabul qilinadi. Agar ishtirokchilar shartnomani qayta ko'rib chiqish borasida boshqacha muayyan tartib-qoidalar xususida ahdlashib olmagan bo'lsa, u holda shartnomani tuzish chog'ida qo'llaniladigan qoidalaridan foydalaniladi⁷.

⁷ Lukashuk I.I., Saidov A.X. Hozirgi zamon xalqaro huquqi nazariyasi asoslari: Darslik. – Toshkent: «Adolat», 2006. – 166-b.

4. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING XALQARO SHARTNOMALARI TO'G'RISIDAGI QONUNI

«O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari to'g'risida»gi qonuni 1995 yil 22 dekabrda qabul qilingan⁸. Ushbu qonun O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalarini tuzish, bajarish, to'xtatish, to'xtatib turish va denonsatsiya qilish tartibini belgilaydi.

O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari xalqaro huquqning umum e'tirof etgan printsiplari va normalariga, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga, shuningdek ushbu qonunga hamda shartnomaning o'z qoidalariga muvofiq tuziladi, bajariladi, to'xtatiladi, to'xtatib turiladi va denonsatsiya qilinadi. O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalarini tuzish, bajarish, to'xtatish, to'xtatib turish va denonsatsiya qilishning ushbu qonun bilan belgilangan tartibi ularning turi, shakli va nomlanishidan qat'i nazar, O'zbekistonning barcha xalqaro shartnomalariga nisbatan qo'llaniladi. O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasini bajarish maqsadida O'zbekiston Respublikasi qonunini, Oliy Majlis qarorini qabul qilish, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmonini yoki O'zbekiston Respublikasi Hukumatining qarorini, farmoyishini chiqarish lozim bo'lgan hollarda, manfaatdor vazirliklar va idoralar, Adliya vazirligi va Tashqi ishlar vazirligi bilan kelishilgan holda shunday hujjat qabul qilish to'g'risida belgilangan tartibda taklif kiritadilar.

O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasi respublikaning bir yoki bir necha davlat, xalqaro tashkilot yoxud xalqaro huquqning boshqa sub'ektlari bilan xalqaro munosabatlar sohasidagi huquq va majburiyatlariga doir teng huquqli va ixtiyoriy kelishuvdir. Xalqaro shartnomalar: shartnoma, bitim, konventsiya, protokol, memorandum, deklaratsiya, xatlar va notalar almashuvi deb nomlanishi va shunday ko'rinishda tuzilishi, shuningdek boshqacha nomlanishi mumkin.

⁸ «O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari to'g'risida» O'zbekiston Respublikasining qonuni, 1995 yilda 22 dekabrda qabul qilingan // O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining axborotnomasi, 1995. -№12. -262-m.

O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari unda ishtirok etuvchi sub'ektlarning soniga qarab, ikki tomonlama va ko'p tomonlama shartnomalar bo'ladi. Xalqaro shartnomalar mazmuniga qarab iqtisodiy, siyosiy, huquqiy shartnomalar bo'lishi, shuningdek boshqa masalalar tuzilishi mumkin. Muddatiga qarab shartnomalar muddatli va muddatsiz bo'ladi. Xalqaro shartnomalar boshqa turlarda ham tuzilishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasi xalqaro shartnomasining tili O'zbekiston Respublikasining davlat tili va ahdlashayotgan boshqa tomon (tomonlar)ning tili hisoblanadi. Xalqaro shartnoma sub'ektlarining kelishuviga muvofiq, boshqa til shartnoma tili deb tanlanishi mumkin. Xalqaro shartnoma matni qaysi tilda tuzilgan bo'lsa, u ushbu shartnoma matnida ko'rsatiladi, uning autentligi va rasmiyligi belgilanadi. Xalqaro shartnomalar, qoida tariqasida, yozma shaklda tuziladi.

Davlatning siyosiy, iqtisodiy, ilmiy-texnikaviy, madaniy, huquqiy va boshqa sohalaridagi faoliyati O'zbekiston Respublikasi xalqaro shartnomasining ob'ekti bo'lishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalarini tuzish huquqi davlatga tegishlidir. O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari quyidagicha tuziladi:

birinchidan, O'zbekiston Respublikasi nomidan - davlatlararo shartnomalar;

ikkinchidan, O'zbekiston Respublikasi Hukumati nomidan - hukumatlararo shartnomalar;

uchinchidan, O'zbekiston Respublikasi vazirliklari va idoralari nomidan - idoralararo shartnomalar.

O'zbekiston Respublikasi nomidan xalqaro shartnomalarni tuzish to'g'risidagi takliflar - O'zbekiston Respublikasining Prezidenti, O'zbekiston Respublikasining Hukumati tasarrufidagi masalalar bo'yicha O'zbekiston Respublikasi nomidan xalqaro shartnomalarni tuzish to'g'risidagi takliflar esa - O'zbekiston Respublikasi Hukumatiga kiritiladi.

O'zbekiston Respublikasi nomidan xalqaro shartnomalarni tuzish to'g'risidagi takliflar O'zbekiston Respublikasining Prezidentiga Tashqi ishlar vazirligi kiritadi. Boshqa vazirliklar va idoralar o'zlarining vakolatlariga kiradigan masalalar bo'yicha O'zbekiston Respublikasi nomidan xalqaro shartnomalar tuzish to'g'risidagi takliflarini tashqi ishlar vazirligi bilan birga yoki u bilan kelishilgan holda, O'zbekiston Respublikasining Prezidentiga kiritadilar.

O'zbekiston Respublikasining Hukumati nomidan O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalarini tuzish to'g'risidagi takliflarini O'zbekiston Respublikasining Hukumatiga Tashqi ishlar vazirligi kiritadi. Boshqa vazirliklar va idoralar O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalarini tuzish to'g'risidagi takliflarni O'zbekiston Respublikasining Hukumatiga Tashqi ishlar vazirligi bilan birga yoki u bilan kelishilgan holda, mustaqil ravishda esa ushbu +onunda nazarda tutilgan hollardagina kiritadilar.

Vazirliklar va idoralarning idoralararo shartnomalar tuzish to'g'risidagi takliflar kiritish tartibini O'zbekiston Respublikasining Hukumati belgilaydi. O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalarini tuzish to'g'risidagi takliflar O'zbekiston Respublikasi Prezidentiga yoki O'zbekiston Respublikasining xukumatiga kiritulgunga qadar Adliya vazirligi, shuningdek boshqa manfaatdor vazirliklar va idoralar bilan kelishib olinadi. Xalqaro shartnomani tuzish to'g'risidagi taklif shartnoma loyihasini yoki uning asosiy qoidalarini, uni tuzish maqsadga muvofiq ekanligining asoslarini, shuningdek zarurat bo'lganda, shartnoma tuzishdan kelib chiqishi mumkin bo'lgan moliyaviy-iqtisodiy oqibatlariga berilgan bahoni o'z ichiga olishi kerak. Zarur hollarda, xalqaro shartnoma loyihasini tuzish yoki ko'rib chiqish uchun manfaatdor vazirliklar va idoralarning vakillari, mutaxassislar va mustaqil ekspertlardan iborat komissiya tuziladi.

Tashqi iqtisodiyot masalalari bo'yicha, shu jumladan savdo-iqtisodiy hamkorlik va texnikaviy yordam ko'rsatish masalalari bo'yicha O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalarini tuzish to'g'risidagi takliflarni

O'zbekiston Respublikasining Hukumatiga Tashqi iqtisodiy aloqalar agentligi mustaqil ravishda, ayni bir paytda Tashqi ishlar vazirligini ogohlantirgan holda, kiritadi. Boshqa vazirliklar va idoralar tashqi iqtisodiy faoliyat masalalari bo'yicha xalqaro shartnomalar tuzish to'g'risidagi takliflarni O'zbekiston Respublikasi Hukumatiga Tashqi iqtisodiy aloqalar agentligi bilan birga yoki u bilan kelishilgan holda kiritadilar.

Muzokaralar olib borish to'g'risidagi va O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalarini imzolash to'g'risidagi qarorlar:

birinchidan, O'zbekiston Respublikasi nomidan tuziladigan shartnomalarga nisbatan - O'zbekiston Respublikasining Prezidenti O'zbekiston Respublikasi Hukumati tasarrufidagi masalalar bo'yicha O'zbekiston Respublikasi nomidan tuziladigan shartnomalarga nisbatan esa - O'zbekiston Respublikasining Hukumati;

ikkinchidan, O'zbekiston Respublikasining Hukumati nomidan tuziladigan shartnomalarga nisbatan - O'zbekiston Respublikasining Hukumati;

uchinchidan, idoralararo shartnomalarga nisbatan - O'zbekiston Respublikasining Hukumati belgilaydigan tartibda qabul qilinadi.

Muzokaralar olib borish va O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalarini imzolash vakolatlarini:

1) O'zbekiston Respublikasi nomidan tuziladigan shartnomalarga nisbatan - O'zbekiston Respublikasining Prezidenti O'zbekiston Respublikasining Hukumati tassarrufiga tegishli masalalar bo'yicha O'zbekiston Respublikasi nomidan tuziladigan shartnomalarga nisbatan - O'zbekiston Respublikasining Hukumati;

2) O'zbekiston Respublikasi Hukumati nomidan tuziladigan shartnomalarga nisbatan - O'zbekiston Respublikasining Hukumati beradi;

3) idoralararo shartnomalarga nisbatan - O'zbekiston Respublikasining Hukumati belgilaydigan tartibda beriladi. Muzokaralar olib borish va O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalarini imzolash vakolatlari belgilangan yozma shaklda beriladi.

O'zbekiston Respublikasining Prezidenti davlat boshlig'i sifatida xalqaro munosabatlarda O'zbekiston Respublikasi nomidan ish ko'radi va xalqaro-huquqiy

normalar hamda O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga muvofiq, maxsus vakolatlarsiz muzokaralar va O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalarini imzolaydi. Tashqi ishlar vaziri ham maxsus vakolatlarsiz muzokaralar olib borishga va O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalarini imzolashga haqlidir. O'zbekiston Respublikasining chet eldagi diplomatik vakolatxonasining boshlig'i yoki O'zbekiston Respublikasining xalqaro tashkilot yoki konferentsiya qoshidagi vakolatxonasining boshlig'i diplomatik vakolatxona joylashgan davlat bilan yoki shu xalqaro tashkilot, konferentsiya doirasida maxsus vakolatlarsiz xalqaro shartnoma tuzish to'g'risida muzokaralar olib borishga haqli. Vazir yoki idora rahbari o'z vakolati doirasida maxsus vakolatlarsiz muzokaralar olib borish va idoralararo shartnomalarni imzolashga haqli.

O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasiga muvofiq, O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalarini Oliy Majlis ratifikatsiya qiladi. quyidagilar: O'zbekiston Respublikasining hamkorlik va o'zaro yordam to'g'risidagi shartnomalari; O'zbekiston Respublikasining mudofaa qobiliyatiga daxldor masalalar bo'yicha shartnomalari; kuch ishlatishdan yoki kuch ishlatish bilan tahdid qilishdan o'zaro voz kechish to'g'risidagi shartnomalar; tinchlik shartnomalari va kollektiv xavfsizlik shartnomalari; O'zbekiston Respublikasining boshqa davlatlar bilan hududiy chegaralanishi to'g'risidagi shartnomalar; O'zbekiston Respublikasining davlatlararo ittifoqlarda, xalqaro tashkilotlarda va boshqa birlashmalarda ishtiroki to'g'risidagi shartnomalar; ijrosi amaldagi qonunlarni o'zgartirilishini yoki yangi qonunlar qabul qilinishini taqozo etadigan, shuningdek O'zbekiston Respublikasining qonunlarida nazarda tutilganidan boshqacha qoidalarni belgilaydigan xalqaro shartnomalar ratifikatsiya qilinadi. Tuzish vaqtida tomonlar kelgusida uni ratifikatsiya qilish to'g'risida kelishib olgan O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari ham xuddi shunday ratifikatsiya qilinadi.

Oliy Majlis O'zbekiston Respublikasining boshqa xalqaro shartnomalarini ham ratifikatsiya qilishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasining Hukumati yoki u vakolat bergan organlarning xalqaro moliya institutlari bilan tuzgan O'zbekiston Respublikasining xalqaro zayom va kafolatli shartnomalari ratifikatsiya qilinmaydi va O'zbekiston Respublikasi uchun imzolangan paytdan e'tiboran kuchga kiradi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qaroriga muvofiq imzolangan xalqaro shartnomalarni ratifikatsiya qilish to'g'risidagi takliflarni Oliy Majlisga O'zbekiston Respublikasining Prezidenti kiritadi. O'zbekiston Respublikasi Hukumatining qaroriga muvofiq imzolangan O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalarini ratifikatsiya qilish to'g'risidagi takliflarni Oliy Majlisga O'zbekiston Respublikasi Hukumati kiritadi va bu haqda tegishli qaror qabul qiladi. O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalarini ratifikatsiya qilishga kiritish to'g'risidagi takliflari Tashqi ishlar vazirligi mustaqil ravishda yoki agar shartnoma boshqa vazirliklar va idoralarning vakolatlariga kiradigan masalalarga daxldor bo'lsa, ular bilan kelishilgan holda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti yoki O'zbekiston Respublikasi Hukumatiga kiritadi.

O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasini ratifikatsiya qilish to'g'risidagi Oliy Majlisning to'xtami qaror shaklida qabul qilinadi.

Ratifikatsiya yorlig'i Oliy Majlis xalqaro shartnomani ko'rib chiqqanligidan guvohlik beruvchi va xalqaro shartnoma O'zbekiston Respublikasi uchun majburiyligiga rozi ekanligini ifodalovchi maxsus hujjatdir. Ratifikatsiya yorlig'ining shakli Tashqi ishlar vazirligining taqdimnomasiga binoan, O'zbekiston Respublikasining Prezidenti belgilaydi. Ratifikatsiya yorlig'i Oliy Majlisning xalqaro shartnomalarni ratifikatsiya qilish to'g'risidagi qaroriga asosan, O'zbekiston Respublikasining Prezidenti imzolaydi, uning muhri Tashqi ishlar vazirining imzosi bilan tasdiqlanadi⁹.

⁹ Lukashuk I.I., Saidov A.X. Hozirgi zamon xalqaro huquqi nazariyasi asoslari: Darslik. – Toshkent: «Adolat», 2006. – 186-b.

Ratifikatsiya yorliqlarini almashish, O'zbekiston Respublikasi xalqaro shartnomalarni ratifikatsiya qilganligi to'g'risidagi yorliqlarni saqlash uchun depozitariylarga topshirishni Tashqi ishlar vazirligi yoxud uning topshirig'iga binoan, O'zbekiston Respublikasining diplomatik vakolatxonasi yoki O'zbekiston Respublikasining xalqaro tashkilot huzuridagi vakolatxonasi amalga oshiradi.

O'zbekiston Respublikasining ratifikatsiya qilinmaydigan, lekin ularning tasdiqlanishi (qabul qilinishi)ni nazarda tutuvchi xalqaro shartnomalarni tasdiqlash (qabul qilish):

1) O'zbekiston Respublikasi nomidan tuziladigan shartnomalarga nisbatan - O'zbekiston Respublikasining Prezidenti, O'zbekiston Respublikasining Hukumati tasarrufidagi masalalar bo'yicha O'zbekiston Respublikasi nomidan tuziladigan shartnomalarga nisbatan - O'zbekiston Respublikasining Hukumati;

2) O'zbekiston Respublikasining Hukumati nomidan tuziladigan shartnomalarga nisbatan, - O'zbekiston Respublikasining Hukumati amalga oshiradi;

3) idoralararo shartnomalarga nisbatan esa - O'zbekiston Respublikasi Hukumati belgilaydigan tartibda amalga oshiriladi.

O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalarga qo'shilishi to'g'risidagi qarorni:

1) ratifikatsiya qilinadigan shartnomalarga nisbatan - Oliy Majlis;

2) ratifikatsiya qilinmaydigan, ularga qo'shilish O'zbekiston Respublikasi nomidan amalga oshiriladigan shartnomalarga nisbatan - O'zbekiston Respublikasining Prezidenti, ratifikatsiya qilinmaydigan, ularga qo'shilish O'zbekiston Respublikasining Hukumati tasarrufidagi masalalar bo'yicha O'zbekiston Respublikasi nomidan amalga oshiriladigan shartnomalarga nisbatan-O'zbekiston Respublikasining Hukumati;

3) ratifikatsiya qilinmaydigan, ularga qo'shilish O'zbekiston Respublikasining Hukumati nomidan amalga oshiriladigan shartnomalarga nisbatan - O'zbekiston Respublikasining Hukumati qabul qiladi;

4) idoralararo shartnomalarga nisbatan esa - O'zbekiston Respublikasining Hukumati belgilaydigan tartibda qabul qilinadi.

O'zbekiston Respublikasi xalqaro shartnomani yoki uning bir qismini u kuchga kiringunga qadar vaqtincha qo'llashi mumkin, agar shartnomada bu hol nazarda tutilgan yoki shartnomani imzolagan tomonlar bilan shunday shartlashuvga erishilgan bo'lsa. O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomani yoki uning bir qismini vaqtincha qo'llash to'g'risidagi qarorni xalqaro shartnomani imzolash haqida qaror chiqargan organ qabul qiladi.

Xalqaro shartnomalar O'zbekiston Respublikasi uchun ushbu qonunga muvofiq, shartnomada nazarda tutilgan yoki ahdlashuvchi tomonlar o'rtasida kelishilgan tartibda va muddatlarda kuchga kiradi.

O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalarini imzolash, ratifikatsiya qilish, tasdiqlash, qabul qilish yoki shartnomalarga qo'shilish vaqtida shartnoma shartlari va xalqaro huquqning tegishli normalariga rioya qilingan holda shartnomalarga doir qo'shimcha shartlar qo'yilishi mumkin. Qo'shimcha shartlar qanday qo'yilgan bo'lsa, shunday tartibda istalgan vaqtda olib tashlanishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalarini e'lon qilish tartibini O'zbekiston Respublikasining Hukumati belgilaydi. O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari, ularning autentik matnlari chet tillarda tuzilgan bo'lsa, davlat tilida e'lon qilinadi. O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari boshqa tillarda ham e'lon qilinishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalarini Birlashgan Millatlar Tashkiloti Kotibiyatida va boshqa xalqaro tashkilotlarning tegishli organlarida ro'yxatdan o'tkazishni Tashqi ishlar vazirligi amalga oshiradi.

O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalariga O'zbekiston Respublikasi xalqaro huquq normalariga muvofiq, qat'iy va majburiy ravishda rioya etmog'i lozim.

O'zbekiston Respublikasining Prezidenti O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasiga muvofiq respublika tuzgan shartnomalar, bitimlar va u qabul qilgan majburiyatlarga rioya etilishini ta'minlaydi. O'zbekiston Respublikasining Hukumati O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalarini bajarish chora-tadbirlarini ishlab chiqadi va O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari bo'yicha majburiyatlarning bajarilishi uchun mas'uliyat yuklatiladigan vazirliklar, idoralar va mansabdor shaxslarni belgilaydi. O'zbekiston Respublikasi Hukumati, vazirliklar va idoralar, O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari bilan tartibga solinadigan masalalar vakolat doirasiga kiradigan boshqa davlat organlari shartnoma bo'yicha O'zbekiston qabul qilgan majburiyatlarning bajarilishini ta'minlaydilar, bunday shartnomalardan kelib chiquvchi O'zbekiston Respublikasiga tegishli huquqlarning amalga oshirilishini va shartnomalarning boshqa ishtirokchilarining o'z majburiyatlarini bajarishini kuzatib boradilar. O'zbekiston Respublikasi Hukumati O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari bo'yicha majburiyatlarning bajarilishi ustidan nazoratni amalga oshiradi. O'zbekiston Respublikasi xalqaro shartnomalarining bajarilishini Tashqi ishlar vazirligi kuzatib boradi.

O'zbekiston Respublikasi nomidan va O'zbekiston Respublikasi Hukumati nomidan tuzilgan O'zbekiston Respublikasi xalqaro shartnomalarining asl nusxalari (tasdiqlangan nusxalari, rasmiy tarjimalari) saqlash uchun ular imzolangan (tasdiqlangan nusxalari, rasmiy tarjimalari depozitariydan olingan) kundan e'tiboran ikki haftalik muddat ichida Tashqi ishlar vazirligiga topshiriladi, bu hujjatlarning nusxalarini esa, ular kuchga kirgan kundan e'tiboran ikki haftalik muddat ichida Tashqi ishlar vazirligi tegishli vazirliklar va idoralarga yuboradi. O'zbekiston Respublikasi xalqaro shartnomalarining asl nusxalarini saqlash tartibini tashqi ishlar vaziri tasdiqlaydi. Idoralararo shartnomalarning asl nusxalari

tegishli vazirliklar va idoralarning arxivlarida saqlanadi, bu shartnomalarning tasdiqlangan nusxalari ular imzolangan (tasdiqlangan nusxalari, rasmiy tarjimalari depozitariydan olingan) kundan e'tiboran ikki haftalik muddat ichida Tashqi ishlar vazirligiga yuboriladi. Ko'p tomonlama xalqaro shartnomalar depozitariysi vazifalarini, agar mazkur shartnomalarning shartlariga muvofiq, bunday vazifa O'zbekiston Respublikasiga yuklatilgan bo'lsa, Tashqi ishlar vazirligi bajaradi. Ko'p tomonlama xalqaro shartnomalarning depozitariysi vazifasini bajaruvchi xorijiy davlat organlari, xalqaro tashkilotlar yoki ularning bosh ijrochi mansabdor shaxslari bilan yozishmalarni Tashqi ishlar vazirligi olib boradi.

Xalqaro shartnomani to'xtatish yoki O'zbekiston Respublikasining undan chiqishi:

- 1) shartnoma qoidalariga muvofiq;
- 2) shartnomaning boshqa ishtirokchilari bilan maslahatlashuvlar asosida istalgan vaqtda amalga oshirilishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasida uni to'xtatish to'g'risida qoida bo'lmasa va uni denonsatsiya qilish yoki undan chiqish nazarda tutilmagan bo'lsa, bu shartnoma denonsatsiya qilinmaydi va undan chiqishga yo'l qo'yilmaydi, agar:

- 1) xalqaro shartnoma ishtirokchilari shartnomani denonsatsiya qilish yoki undan chiqish imkoniyatini yaratish niyatida bo'lganlari belgilab qo'yilgan bo'lsa;
- 2) shartnoma xususiyati uni denonsatsiya qilish yoki undan chiqish huquqni nazarda tutmaydigan bo'lsa.

O'zbekiston Respublikasi shartnomani denonsatsiya qilish yoki undan chiqish niyatini kamida o'n ikki oy oldin xabar qiladi.

Xalqaro shartnomaning amal qilishini O'zbekiston Respublikasi shartnomaning hamma ishtirokchilariga yoki shartnomaning alohida ishtirokchisiga nisbatan to'xtatib turish:

- 1) shartnoma qoidalariga muvofiq;

2) shartnomaning boshqa ishtirokchilari bilan maslahatlashuvlar asosida istalgan vaqtda amalga oshiradi.

O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasi, agar uning barcha ishtirokchilari xuddi shu masala bo'yicha keyingi shartnomani tuzgan bo'lsalar va:

1) ushbu masalaning keyingi shartnoma bilan tartibga solinishi shu shartnoma mazmunidan kelib chiqsa yoki shundayligi qisqacha tarzda belgilangan bo'lsa;

2) O'zbekiston Respublikasining keyingi shartnomasi qoidalarida oldingi shartnoma qoidalariga zid bo'lsa va ikkala shartnomani bir vaqtda qo'llash mumkin bo'lmasa, bekor qilingan hisoblanadi.

Undan oldingi shartnomaning amal qilishi faqat to'xtatib turilgan hisoblanadi, agar uning ishtirokchilari shunday niyatda ekanliklari keyingi shartnoma mazmunidan kelib chiqsa yoki shundayligi boshqacha tarzda belgilangan bo'lsa.

O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasini ushbu shartnoma ishtirokchilaridan birontasining jiddiy buzishi shartnomaning butunlay yoki qisman amal qilishini to'xtatish yoki to'xtatib turish uchun O'zbekiston Respublikasiga bu buzishni asos qilib ko'rsatish huquqini beradi. Xalqaro shartnomaning jiddiy buzilishi quyidagilardan iborat:

1) xalqaro huquq normalariga zid tarzda shartnomadan voz kechish;

2) shartnoma ob'ekti va maqsadining amalga oshishi uchun katta ahamiyatga ega bo'lgan qoidaning buzilishi.

O'zbekiston Respublikasi nomidan, O'zbekiston Respublikasining Hukumati nomidan tuzilgan O'zbekiston Respublikasi xalqaro shartnomalarining amal qilishini to'xtatish, denonsatsiya qilish yoki to'xtatib turish to'g'risidagi takliflarni tegishli tarzda Tashqi ishlar vazirligi mustaqil ravishda yoki boshqa vazirliklar va idoralar bilan kelishilgan holda O'zbekiston Respublikasi Prezidentiga yoki O'zbekiston Respublikasi Hukumatiga kiritadi. Tashqi iqtisodiy faoliyat masalalari bo'yicha O'zbekiston Respublikasi xalqaro shartnomalarining

amal qilishini to'xtatish, denonsatsiya qilish yoki to'xtatib turish to'g'risidagi takliflarni Tashqi iqtisodiy aloqalar vazirligi O'zbekiston Respublikasi Hukumatiga kiritib, ayni paytda Tashqi ishlar vazirligini xabardor qilishga haqlidir. Boshqa vazirliklar va idoralar xalqaro shartnomalarning amal qilishini to'xtatish, denonsatsiya qilish yoki to'xtatib turish to'g'risidagi takliflarni Tashqi ishlar vazirligiga kiritadilar.

O'zbekiston Respublikasi nomidan tuzilgan O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalarini to'xtatish, denonsatsiya qilishni O'zbekiston Respublikasi Prezidentining taqdimnomasiga muvofiq, O'zbekiston Respublikasi Hukumati tasarrufidagi masalalar bo'yicha O'zbekiston Respublikasi nomidan tuzilgan shartnomalarni esa, - O'zbekiston Respublikasi Hukumatining taqdimnomasiga muvofiq, Oliy Majlis amalga oshiradi.

O'zbekiston Respublikasi Hukumati nomidan tuzilib, ratifikatsiya qilingan O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalarini to'xtatish, denonsatsiya qilishni O'zbekiston Respublikasi Hukumatining taqdimnomasiga muvofiq, Oliy Majlis amalga oshiradi. O'zbekiston Respublikasi xalqaro shartnomasining to'xtatilishi, denonsatsiya qilinishi, agar shartnomada boshqacha hol nazarda tutilmagan bo'lsa yoki uning o'zga ishtirokchilari bilan boshqacha kelishilmagan bo'lsa, O'zbekiston Respublikasini shartnomalarni bajarish majburiyatidan ozod qiladi va shartnomaning amal qilishi davomida paydo bo'lgan O'zbekiston Respublikasining huquq va majburiyatlariga ta'sir etmaydi.

O'zbekiston Respublikasi Hukumati nomidan tuzilgan va ratifikatsiya qilinmaydigan xalqaro shartnomalarni, shuningdek Hukumatning qaroriga asosan qo'shilingan shartnomalarni to'xtatish, denonsatsiya qilishni O'zbekiston Respublikasi Hukumati amalga oshiradi. O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari amal qilishining to'xtatib turilishi, agar shartnomada boshqacha hol nazarda tutilmagan yoki uning ishtirokchilari bilan boshqacha kelishilmagan bo'lsa, O'zbekiston Respublikasini shartnoma to'xtatib turilgan muddat davomida uni bajarishdan ozod qiladi.

2004 yildan boshlab O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi va Tashqi ishlar vazirligi bilan birgalikda «O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari to'plami» davriy nashrida chop qilindi va ochiq obuna yo'li bilan tarqatildi¹⁰.

¹⁰ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining «O'zbekiston Respublikasida Adliya vazirligi faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida» 2003 yil 27 avgustda qabul qilgan qarori.

XULOSA

XXI asrdagi tarixiy taraqqiyot barcha mamlakatlarni yagona jahon hamjamiyati bilan bog'lab, globallashuv jarayonining tobora chuqurlashuvi bilan xarakterlanadi. Nafaqat tinchlik, balki insoniyatni omon qolmog'ining o'zi ham davlatlarning keng hamkorligiga bog'liq. Dunyoda bo'layotgan o'zgarishlar yangi dunyo tartibi va tegishli huquqiy tartibotni yaratilishini talab qilmoqda. BMT davlatlarni «yo'naltirilgan adolatli xalqaro tartibot va demokratiyaga ko'maklashishni xalqaro hamkorlikni rivojlantirish yo'li bilan davom ettirishga» chaqiradi. Bugun hatto qudratli davlat ham yakka holda o'z fuqarolarining va o'zining xavfsizligini ta'minlay olmaydi. SHu fakti anglab yetish milliy va xalqaro xavfsizlik kontseptsiyasini qayta ko'rib chiqishga olib keladi. Bu bo'lajak o'zgarishlarning muhim xarakteri haqida guvohlik beruvchi muhim nuqtai nazardir. Yangi jahon tartiboti va uning amal qilishini ta'minlovchi qurol xalqaro huquqdir. SHu bois BMTning eng asosiy hujjatlarida xalqaro munosabatlarda huquqning ustunligini ta'minlash ahamiyatining ta'kidlanishi tasodifiy emas.

Nafaqat davlatlar orasidagi munosabatlarda, balki ularning ichki hayotida ham xalqaro huquqning roli o'sib bormoqda. Globallashuv kelajakda jamiyat hayotini baynalminallashtirishga, xalqaro aloqalar rolining o'sishiga olib keladi. SHunga muvofiq ravishda xalqaro huquqning davlat hayotiga va qisman uning huquqiga ta'siri kuchayadi.

SHuning uchun talabalarga xalqaro-huquqiy bilimlar nihoyatda zarur. Ma'lum darajada bu bilimlar har qanday ta'limning tarkibiy qismiga aylanishi kerak. Busiz xalqaro hayot taraqqiyotida yo'l topishning iloji yo'q. Xullas, xalqaro huquq jismoniy va yuridik shaxslar manfaati va huquqi himoyasida tobora katta ahamiyatga ega bo'lib bormoqda.

Foydalangan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. T.:Adolat, 2012.
2. Karimov I.A. Mamlakatimizni modernizatsiya qilish va kuchli fuqarolik jamiyati barpo etish – ustuvor maqsadimizdir. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi va Senatining qo'shma majlisidagi ma'ruza, 2010 yil 27 yanvar. // Asosiy vazifamiz – vatanimiz taraqqiyoti va xalqimiz farovonligi yanada yuksaltirishdir. – T.: O'zbekiston, 2010.
3. Karimov.I.A. Mamlakatni modernizatsiya qilish va iqtisodiyotimizni barqaror rivojlantirish yo'lida. – Toshkent, "O'zbekiston", 2008.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining «O'zbekiston Respublikasida Adliya vazirligi faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida» 2003 yil 27 avgustda qabul qilgan qarori
5. «O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari to'g'risida» O'zbekiston Respublikasining qonuni, 1995 yilda 22 dekabrda qabul qilingan // O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining axborotnomasi, 1995. -№12. -262- m.
6. Odilqoriev. X. T, Ochilov B. E. Xozirgi zamon xalqaro huquqi. Darslik. – JIDU, 2002.
7. Lukashuk I.I., Saidov A.X. Hozirgi zamon xalqaro huquqi nazariyasi asoslari: Darslik. – Toshkent: «Adolat», 2006.
8. Xalqaro gumanitar xuquq. Toshkent, "Adolat", 2000.
9. A.Saidov. Xalqaro xuquq. "Adolat", 2001.
- 10.X.T.Odilkoriyev, B.E.Ochilov - Xozirgi zamon xalkaro huquqi T.: 2002.
- 11.A.Mamatkulov. Xalqaro huquq. T., Adolat, 1997.
- 12.G.Matkarimova. Xalqaro huquq va O'zbekiston huquqiy tizimi. T., TDYuI, 1999.
- 13.G.Matkarmova. Nizolarni tinch hal qilish vositalari. T., TDYuI, 2006.

Internet saytlari

1. www.tdpu.uz
2. www.pedagog.uz
3. www.Ziyonet.uz
4. www.edu.uz
5. [tdpu-INTRANET. Ped](#)
6. www.bilim.uz.
7. www.gov.uz.